

ผลการสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้อุปถัมภ์ด้านอาชีพการทำสวนทุเรียน

ในการสังเคราะห์ภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้อุปถัมภ์ด้านอาชีพการทำสวนทุเรียนนี้ คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลสำเร็จของผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกทั้ง 15 ราย มาพิจารณาแล้วสังเคราะห์เป็นภาพรวมใน 4 ประเด็นคือ

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกด้านการทำสวนทุเรียน
2. ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการทำสวนทุเรียน
3. วิธีการรับการเรียนรู้อุปถัมภ์ด้านอาชีพเพื่อประกอบอาชีพ
4. การถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพให้ผู้อื่น

โดยมีรายละเอียดของการสังเคราะห์ภาพรวมในแต่ละประเด็นดังนี้

1. ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกด้านการทำสวนทุเรียน

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกในการประกอบอาชีพการทำสวนทุเรียนมีทั้งหมด 15 ราย เป็นชาย 11 ราย หญิง 4 ราย ชาย 1 ใน 11 รายนั้นเป็นผู้อนุรักษ์การทำสวนทุเรียนนนทบุรี 1 ราย คือ พระพิศาลธรรมพาที เจ้าอาวาสวัด สอนแก้ว ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกในการประกอบอาชีพการทำสวนทุเรียนทั้งหมด มีอายุตั้งแต่ 44 ปี ถึง 75 ปี แบ่งตามกลุ่มอายุได้ดังนี้ อายุ 40-50 ปี 1 คน อายุ 50-60 ปี 1 คน อายุ 60-70 ปี 7 คน อายุ 70-80 ปี 6 คน ระดับการศึกษาจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 8 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 2 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีจำนวน 1 คน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 คน และระดับ ปวช. จำนวน 1 คน และพระภิกษุ 1 รูป เป็นผู้อยู่ในพื้นที่ 6 ตำบล 4 อำเภอ ได้แก่ตำบลไทรมา ตำบลบางรักน้อย ตำบลบางกร่าง อำเภอเมือง ตำบลเกาะเกร็ด อำเภอปากเกร็ด ตำบลบางเลน อำเภอบางใหญ่ และตำบลบางขุนทอง อำเภอบางกรวย ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่าเป็นครอบครัวเกษตรกรทำสวนหรือทำนามาก่อน โดยเมื่อเด็ก ๆ เดินตามพ่อ แม่ ไปสวนช่วยพ่อ แม่ รดน้ำ แล้วต่อมาจึงเป็นเจ้าของสวนเอง และมีบางรายที่ไม่ได้เป็นชาวนนนทบุรีมาแต่กำเนิด แต่ก็มีการยาที่มีอาชีพทำสวนมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ทุกคนประกอบอาชีพในที่ดินของตนเองที่มีตั้งแต่ 2 ไร่ จนถึง 20 ไร่ และผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกส่วนใหญ่ มีพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย มีอาชีพทำสวน

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกส่วนใหญ่มีความภาคภูมิใจที่ได้มีอาชีพทำสวนทุเรียน และสามารถเลี้ยงครอบครัวมาได้ สามารถส่งเสียเลี้ยงดูบุตรหลานให้ได้เรียนเท่าที่ความสามารถจะอำนวย ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษา ระดับปริญญาตรีและทำงานรับราชการ

2. ข้อมูลเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการทำสวนทุเรียน

ในการประกอบอาชีพนี้ ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกทุกคนมีที่ดินทำสวนเป็นของตนเอง ปลูกทุเรียน และไม่ผลอื่น ๆ ร่วมด้วย ในด้านการลงทุนและรายได้ ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกส่วนใหญ่มีค่าใช้จ่ายในการลงทุน คือ การดายหญ้า สาดเลน ตัดผล และการซื้อกิ่งพันธุ์ เงินลงทุนอย่างอื่นก็เป็นค่าปุ๋ย ซึ่งส่วนใหญ่จะใช้ปุ๋ยชีวภาพ

และมูลสัตว์ (มูลค่างคาว) ใช้น้ำปุ๋ยคอกน้อยมาก สวนทุเรียนส่วนใหญ่สามารถป้องกันน้ำท่วมครั้งสำคัญไว้ได้ แต่ต้องลงทุนทำเขื่อนกระสอบทรายกันมาก และมีแนวคิดว่าควรอนุรักษ์สวนทุเรียนนนท์ไว้ให้คนรุ่นหลังได้รู้

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกจำนวน 5 ราย ได้เคยไปดูงานด้านการปลูกทุเรียนของจังหวัดอื่น ๆ เช่น จันทบุรี ระยอง นครนายก และศรีสะเกษ มี 1 ราย ที่ไปดูงานด้านเกษตรที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนและได้นำวิธีการมาประยุกต์ใช้ในการทำสวนทุเรียน คือ นางไสว ทศนีย์เวช และเคยให้กิ่งพันธุ์ทุเรียนนนท์แก่เกษตรกรที่จังหวัดศรีสะเกษไปปลูกต่อ

วิธีการประกอบอาชีพทำสวนทุเรียน

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกทุกคนกล่าวว่า การทำสวนทุเรียนนนท์มีวิธีการเฉพาะ เริ่มจากการเตรียมกิ่งพันธุ์ การยกโคก การปลูกต้นทองหลางเพื่อให้ร่มเงา และให้ปุ๋ยแก่ต้นทุเรียน การทำรางรอบโคนต้นทุเรียนเพื่อมิให้รากต้นไม้อื่นมาแย่งอาหาร การจัดรากทุเรียน ให้แผ่รอบด้านเพื่อยึดต้นให้แข็งแรง การดูแลรดน้ำอย่างเหมาะสม โดยสังเกตจากดอกที่ออก การดูแลไม่ให้มีน้ำท่วมขัง จากกรณีน้ำท่วมในบางปี การดูแลป้องกันแมลง ปลวก และกระรอกไม่ให้กัดกินต้นทุเรียน การใช้ปุ๋ยธรรมชาติมากกว่าปุ๋ยเคมี โดยการสาดเลนจากท้องร่องสวน ซึ่งมีใบทองหลางที่ตกลงไปเปื่อยยุ่ยเป็นปุ๋ยอย่างดี มีการตัดผลโดยสังเกตจากผลทุเรียน เป็นผลๆ โดยการปีนขึ้นไปดู เมื่อผลแก่จึงตัดลงมาที่ละลูก มิได้ตัดยกต้นหรือยกสวน เมื่อตัดทุเรียนลงมาแล้วจะมีผู้มารับซื้อถึงสวนทุเรียน บางครั้งก็มีผู้จองไว้ ส่วนมากเป็นการซื้อไปฝากผู้ใหญ่ หรือซื้อไปขายต่อมากกว่ารับประทานเอง มีบางสวนที่สามารถทำทุเรียนทวายได้ จะทำให้ได้ราคาดีมากกว่าทุเรียนปี การจำหน่ายทุเรียนคิดราคาเป็นผล ไม่ได้ชั่งน้ำหนักเหมือนทุเรียนจากจังหวัดอื่น ๆ เช่น จันทบุรี ระยอง

3. การรับการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการประกอบอาชีพการทำสวนทุเรียน

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกส่วนใหญ่รับการเรียนรู้วิธีการทำสวนทุเรียนมาตั้งแต่เด็ก โดยการเดินตามพ่อ แม่ ไปสวนทุเรียนก่อน เพราะเป็นอาชีพของบรรพบุรุษ พ่อแม่ให้ช่วยหยิบจับ ทำให้ดูแล้วให้ลองทำเอง จนคิดว่าทำได้เองจึงปล่อยให้ทำเอง และเริ่มเรียนรู้และทำสวนได้เองเมื่ออายุประมาณ 11-16 ปี ได้แก่ นายผัน แจ่มสอน ร.ต.สมทรง อยู่พูล น.ส.จินดา โชติมูล นางลิ้นจี่ คงคำ นายศิริ ศาสตร์มูล นางไสว ทศนีย์เวช และนายแสวง นาคนาค

ผลที่ได้จากการเรียนรู้

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึก ได้เรียนรู้วิธีการทำสวนทุเรียนมาตั้งแต่เป็นเด็กอายุก่อน 10 ขวบ เริ่มทำสวนได้เองเมื่ออายุ 11-12 ปี และมีสวนทุเรียนเป็นของตนเอง โดยเป็นมรดกที่พ่อ แม่ ยกให้ และทำต่อเนื่องมาเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ก็ซื้อที่ดินทำสวนเพิ่มเติม ได้แก่ นายศิริ ศาสตร์มูล ซื้อที่นาเพื่อมาทำเป็นสวน บางคนได้รับที่นามาให้ทำกินเพราะความยากจน ได้แก่ นายบุญรอด ผ่องผาด ทั้งสองคนลงมือขุดร่องสวน ยกคันสวนด้วยตนเอง และทำสวนทุเรียนเรื่อยมา การเรียนรู้การทำสวนทุเรียนส่วนใหญ่เป็นวิธีการสังเกต การลงมือทำ โดยมีพ่อ แม่ และผู้ใหญ่เป็นผู้แนะนำ โดยให้ช่วยงานตั้งแต่ยังเด็ก การเรียนรู้แบบ “ครูพักลักจำ” และ “การลองผิดลองถูก” จากประสบการณ์ที่แต่ละคนสั่งสมมาเอง โดยมีความคิดว่า “ผิดก็เป็นครู ถูกก็

เป็นครู “ และจดจำไว้เพื่อนำไปใช้ต่อเมื่อได้ผลแล้ว ส่วนใหญ่การเรียนรู้ที่ได้รับมาไม่มีการถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ ไม่มีการเตรียมเนื้อหาที่จะเรียน ประสบการณ์ที่ได้มา จึงเป็นเรื่องของความเอาใจใส่ในการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นหลัก

ภูมิปัญญาและปัจจัยที่ก่อให้เกิดภูมิปัญญา

วิธีการปลูกทุเรียนนนทบุรีในทุกตำบลและอำเภอ ของผู้ให้ข้อมูลเจาะลึก พบว่ามีวิธีการเดียวกัน ซึ่งเป็นวิธีการที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษ ปู่ ย่า ตา ยาย ได้แก่ การยกโคก การปลูกต้นทองหลาง การจัดราก การทำรางรอบโคนต้น และมีภูมิปัญญาที่ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึก บางคนค้นพบเพิ่มเติม เช่น การสวมตอกทุเรียนกับตอดต้นทองหลาง การขุดบ่อใกล้บริเวณที่จะปลูกทุเรียน เพื่อให้ใบทองหลางร่วงหล่นลงไป และปลูกทุเรียนไว้ใกล้ขอบบ่อ ก็เสมือนการยกโคกเมื่อปลูกกิ่งทุเรียนใหม่ การขุดบ่อจะช่วยให้รากต้นทุเรียนดูดอาหารจากบ่อได้ด้วย การใช้ปุ๋ยขี้ค้างคาวเพราะมีอาหารที่ต้นทุเรียนชอบ นอกเหนือไปจากการสาดเลน 2 ปีครั้ง เพื่อนำเลนที่มีปุ๋ยจากใบทองหลางขึ้นมาโปะที่โคนต้นทุเรียนด้วย ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกส่วนใหญ่บอกว่าทุเรียนนนท์มีรสชาติดี เพราะดินเป็นดินเหนียวที่มีความสมบูรณ์ และวิธีการดูแลสวนทุเรียนที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากทุเรียนที่ปลูกที่อื่น มีผู้ให้ข้อมูลเจาะลึก บางรายกล่าวว่า การปลูกทุเรียนต้องดูแลเหมือนเลี้ยงลูกเล็ก ต้องดูแลเอาใจใส่ตลอดอย่างดี ต้องเข้าใจทุเรียนแต่ละพันธุ์ที่มีระยะออกดอก ตัดลูกและผลแก่ได้ที่แตกต่างกัน ซึ่งทำให้ทุเรียนต้องการน้ำแตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาด้วย

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกบางรายที่ทดลองปลูกทุเรียนแฟนซี คือ 1 ต้น มี 2 พันธุ์ เป็นผลสำเร็จ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง และมีแนวคิดจัดการแบบผสมผสาน ริเริ่มให้มีสวนทุเรียนอนุรักษ์ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นอีกภูมิปัญญาหนึ่งของความพยายามอนุรักษ์การทำสวนทุเรียนนนท์ไว้

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกจำนวน 3 ราย ที่เคยได้รับรางวัลในการประกอบอาชีพการทำสวน คือ นางไสว ทศนียเวช ได้รับโล่จากการนำทุเรียนไปประกวด นายแสวง นาคนาค ชนะการประกวดทุเรียนประมาณปี พ.ศ. 2531 และเคยนำทุเรียนในสวนของตนเองไปทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และได้รับเลือกให้เป็นเกษตรกรเมืองนนท์คนเก่งเมื่อปี พ.ศ. 2545 นายผัน แจ่มสอน เคยได้รับรางวัลชมเชยทุเรียนประมาณปี พ.ศ. 2528-2529

4. การถ่ายทอดความรู้ในการประกอบอาชีพให้ผู้อื่น

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกส่วนใหญ่ไม่ได้สอน หรือถ่ายทอดวิธีการปลูกทุเรียนให้ผู้อื่น โดยเฉพาะภายในครอบครัว เพราะส่วนใหญ่คนในครอบครัวไม่มีผู้ใดจะประกอบอาชีพทำสวนทุเรียนต่อ มีเพียงนายผัน แจ่มสอน ที่สอนให้หลานอายุ 8 ขวบ ซึ่งเป็นคนในครอบครัว มีนางไสว ทศนียเวช ที่สอนลูกจ้างที่จ้างมาช่วยทำสวน และมีบางรายที่เป็นแหล่งศึกษาดูงานของสถาบันที่มีการเรียนการสอนด้านเกษตร เช่น นายศิริ ศาสตร์มูล สวนนางไสว ทศนียเวช และสวน จ.ส.อ. สมพงษ์ สกุลดิษฐ์ ที่มีหน่วยงานสถาบันการศึกษาและ

สื่อมวลชนเข้ามาศึกษาดูงาน และทำรายการโทรทัศน์ และบทสัมภาษณ์ตีพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารด้านการเกษตรด้วย

การถ่ายทอดต่อ ส่วนใหญ่ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกเล่าว่า ทำโดยการอธิบายและให้มาดูที่สวน การทำหัตถ์ และการตอบข้อซักถามตามที่มีผู้ถาม โดยที่ที่ดินในจังหวัดนนทบุรีในปัจจุบันมีราคาแพงและเหมาะแก่การทำบ้านจัดสรร และมีผู้ขอซื้อที่ดินเพื่อทำธุรกิจบ้านจัดสรรมาก ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกทุกคนจึงบอกว่าอยากให้สวนทุเรียนนนท์ยังคงดำรงอยู่ต่อไป ให้รุ่นลูกรุ่นหลานได้รู้จัก มีบางคนระบุว่าลูกหลานไว้ว่าไม่ให้ขายสวนทุเรียน แต่ก็ทำใจบ้างว่าถ้าผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกล่องลับไปแล้ว ลูกหลานจะขายก็สุดแท้แต่เขา มีผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกบางรายที่พยายามทำสวนทุเรียนเป็นสวนอนุรักษ์ และทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้สวนทุเรียนยังคงอยู่ต่อไป และมีบางรายมีความคิดว่า ถ้าชาวบ้านนนทบุรีปลูกทุเรียนกันบ้านละต้น ทุเรียนนนท์ก็จะไม่หมดไป

การถ่ายทอดต่อโดยทำเป็นสวนอนุรักษ์ เป็นแนวคิดที่ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกอย่างน้อย 4 ราย คิดเห็นตรงกัน ได้แก่ 1) พระพิศาลธรรมพาที เจ้าอาวาสวัดสวนแก้ว ที่มีดำริและกำลังเริ่มปลูกทุเรียนในบริเวณที่ดินของวัด โดยนำพันธุ์ทุเรียนจากอุตรดิตถ์ ที่ว่ากันว่ารสชาติอร่อยที่สุดมาปลูก (พันธุ์หลงลับแล และหลิวลับแล) และปลูกทุเรียนสายพันธุ์ดั้งเดิมของนนทบุรีอีก 28 สายพันธุ์ 2) นางไฉว ทศนีย์เวช และ 3) นายแสวง นาคนาค เกษตรกรเจ้าของสวนทุเรียน ซึ่งเป็นพี่น้องกัน ร่วมกันจัดทำศูนย์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรของจังหวัดนนทบุรี และ 4) จ.ส.อ. สมพงษ์ สกุลดิษฐ์ เจ้าของสวนทุเรียนเพียงรายเดียวที่เหลืออยู่ในอำเภอบางกรวย ได้ให้ความร่วมมือแก่ทางราชการจังหวัดนนทบุรี เพื่อจัดทำสวนเป็นศูนย์อนุรักษ์ทุเรียนนนท์ด้วย

อนึ่ง ภาพรวมของกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพการทำสวนทุเรียนนี้ ผู้วิจัยได้ให้แนวคิดและนำทีมถ่ายทำรายการโทรทัศน์ของสำนักเทคโนโลยีการศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ไปถ่ายทำที่สถานที่จริงของเจ้าของภูมิปัญญาซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกเพื่อทำเป็นรายการออกอากาศบริการทางวิชาการแก่สังคม และบันทึกไว้ในวีซีดี (ภาคผนวกที่ 3)

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาชีพการทำเครื่องปั้นดินเผา

ผู้ให้ข้อมูลเจาะลึกในด้านการทำเครื่องปั้นดินเผา มีกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เกี่ยวกับอาชีพในด้านข้อมูลส่วนตัว การเรียนรู้ที่ได้รับเพื่อการประกอบอาชีพ และการถ่ายทอดการเรียนรู้ให้ผู้อื่น ดังแสดงในตารางที่ 2